

ARCHEOLOGICKÉ ROZHLEDY

Rediguje dr. Jan Filip

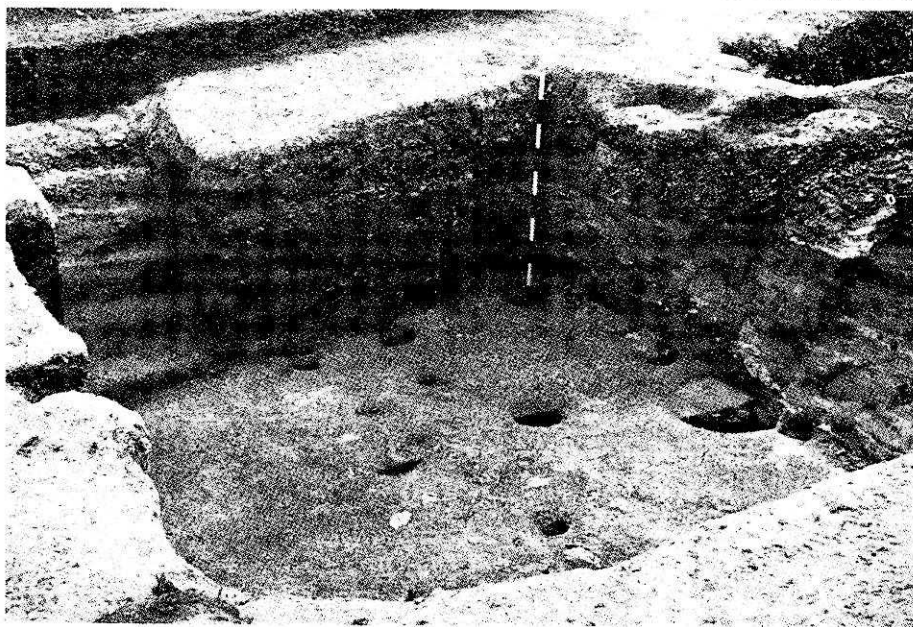
Praha

XV - 1963

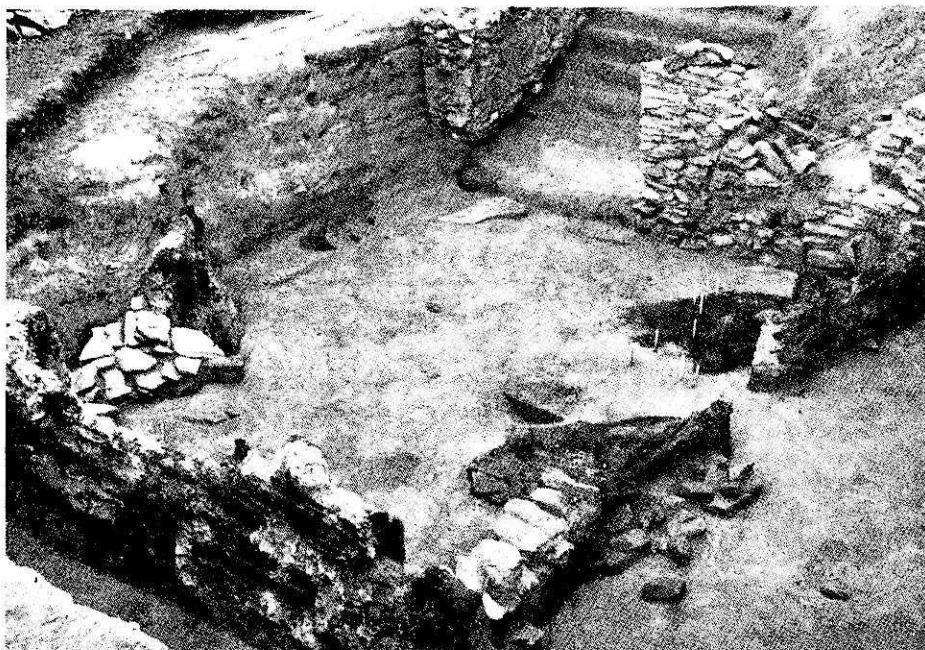
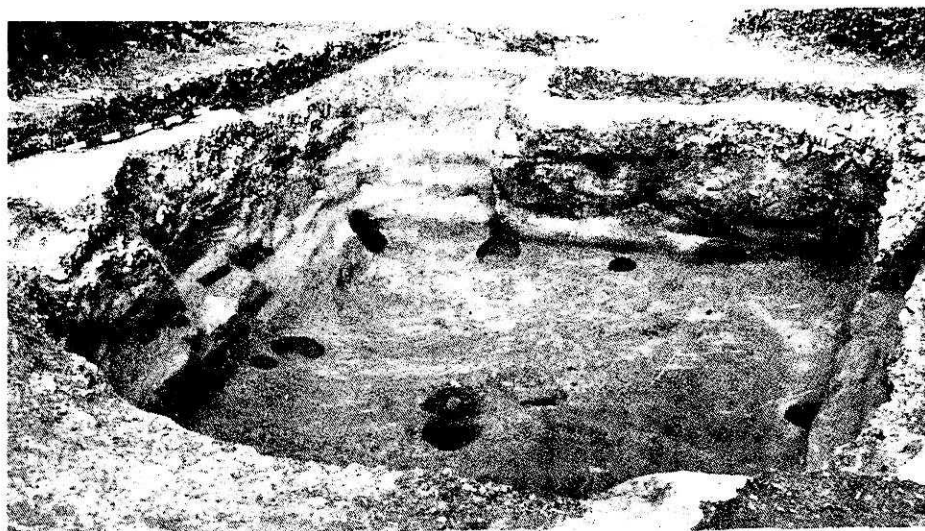
V květnu až září 1962 pokračoval Vojenský historický ústav v archeologickém výzkumu hradu Sióna (u obce Chlístovice, okres Kutná Hora), který byl zahájen zjišťovacím výzkumem v květnu až červenci 1961. (Zpráva o tomto zjišťovacím výzkumu byla podána v Historii a vojenství IV - 1961, 682.) Výzkumem, který je plánován na sedm let, má být postupně odkryt celý půdorys tohoto jediného husity vybudovaného a s nimi zaniklého hradu, který má v historii našeho národa významné postavení.

Před zahájením výzkumu byl z hradu patrný pouze příkop a valy, 72 které zabezpečovaly hrad postavený na ostrohu, na jediném přístupném směru — z planiny jihovýchodně hradu. Vidět byl také příkop a hlínou zavalená hradební zeď, které oddělovaly vnitřní hrad (sídlo Jana Roháče z Dubé) od předhradí, a hradební zeď postavená na obvodu celého hradu. (Z ní byla na západní straně hradu odkryta část v délce asi 3 m výzkumem v roce 1937. — *J. Tomášek*, Kutnohorské příspěvky, 1938, 166 a n.) Zbytky zdiva byly destruktivní vrstvou kamenů a hlíny překryty tak, že půdorys staveb nebylo možno už ani přibližně poznat. („Kdo by nevěděl, že tu stál Sión, mohl by podle nynějšího pohledu velice snadno se mýlit a vyhlásit hradiště za předhistorickou ohradu“, tak popisuje vzhled místa, na němž hrad stál, *J. Kalousek* v padesátých letech minulého století — *Pam. arch.* II, 367.) Z hradu se zachovalo tak málo jednak proto, že hrad byl ihned po dobytí zbořen (Aeneas Silvius Piccolomini), ale zejména proto, že z jeho zdiva byl dlouho rozvážen kámen, aby tak byl snadno získán stavební materiál. Velké škody vznikly zřejmě ještě v minulém století a na počátku tohoto století, kdy se kámen rozvážel plánovitě na příkaz místního panstva. Roku 1870 dal *Kurz*, ředitel panství v Malešově, rozvést poslední, jak se domníval, zbytky hradu. Spolupůsobil zde zřejmě i zájem na tom, aby zmizely trosky

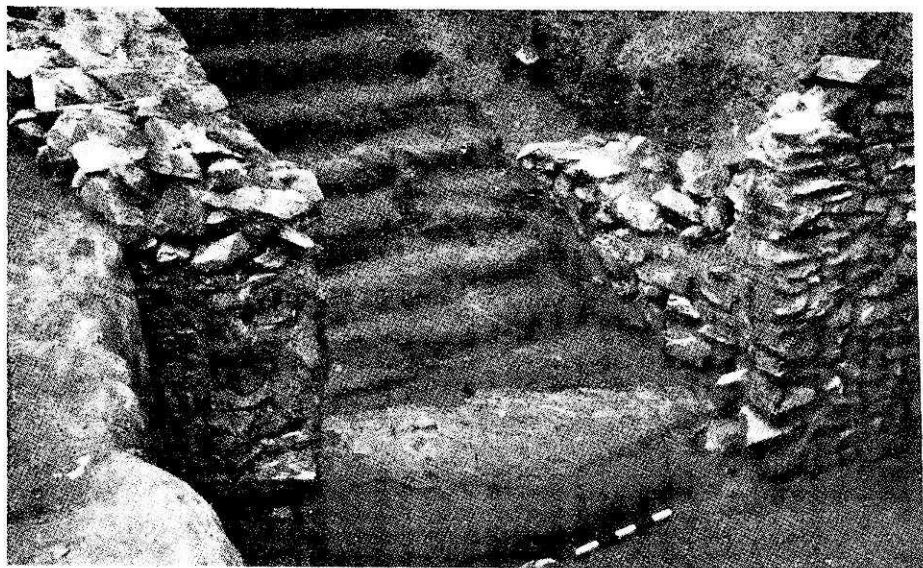
* *Vojenský historický ústav*. Kresby k tomuto článku zhotovil M. Mudra, fotografie L. Vondráček a F. Čábelka (terénní snímky) z VHÚ.

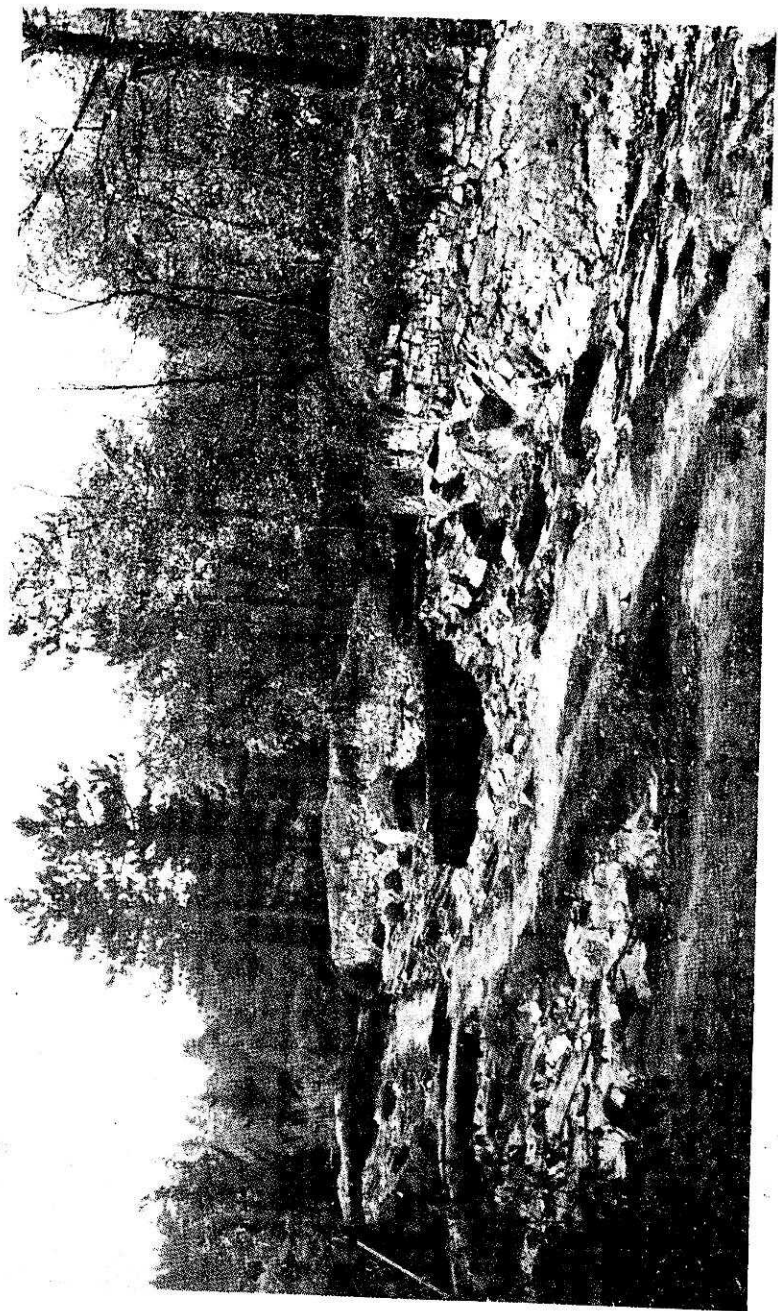
Obr. 69. Hradištko—Sekanka. Hradební zeď za vnitřním valem. Celkový pohled na zahloubený objekt 10/5. — Festungsmaur hinter dem Innenwall. Gesamtansicht auf das eigentliche Objekt 10/5.

Obr. 70. Hradištko—Sekanka. Zahloubený objekt 11/1; objekt v sondě 17. — Gesamtansicht auf das Objekt 11/1; Objekt in Sonde 17.

Obr. 71. Hradištko—Sekanka. Objekt v sondě 17, vchod a zděná plenta jižní stěny;
studna s dřevěnou výdřevou. — Objekt in Sonde 17 (Eingang); Brunnen.

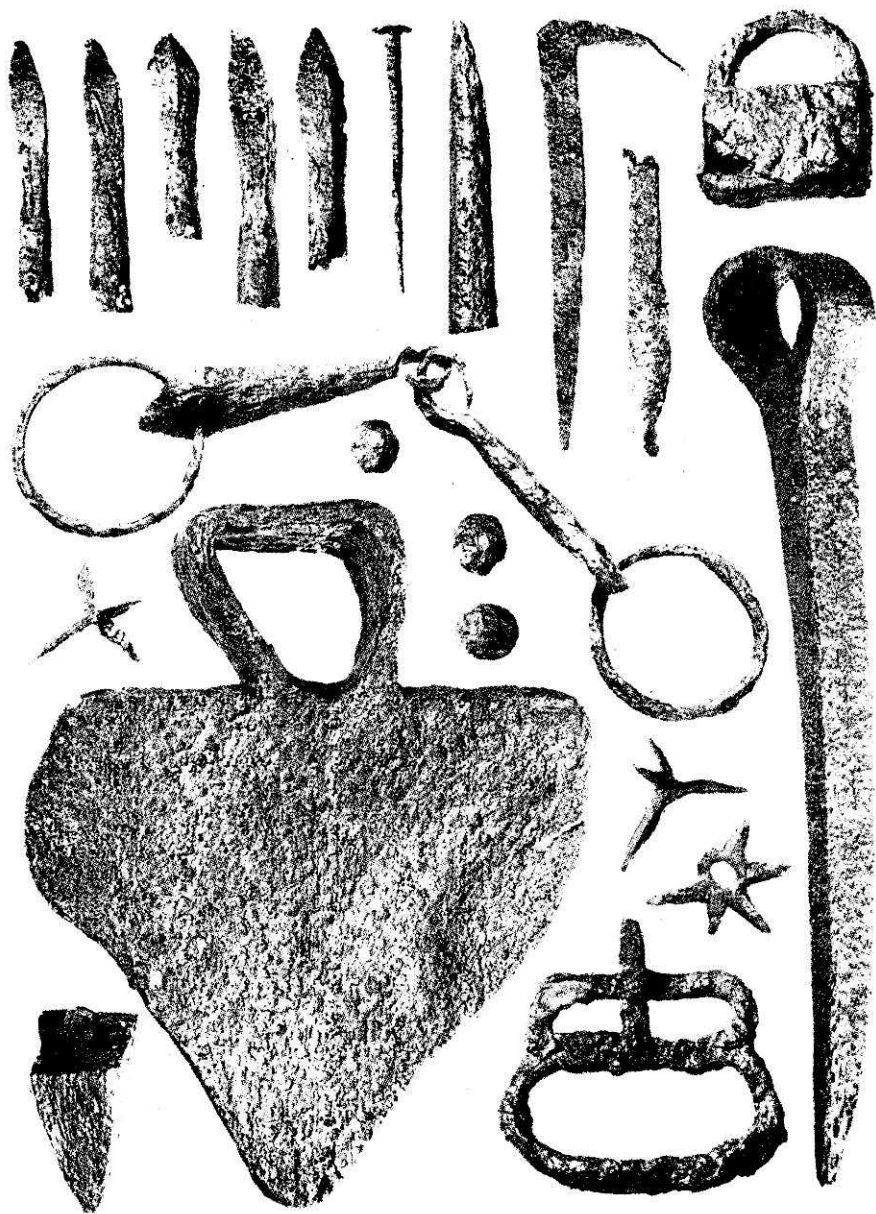
Obr. 72. Sión (okr. Kutná Hora). Pohled na vnitřní hrad od severu. Ansicht auf die Innenburg von der Nordseite.

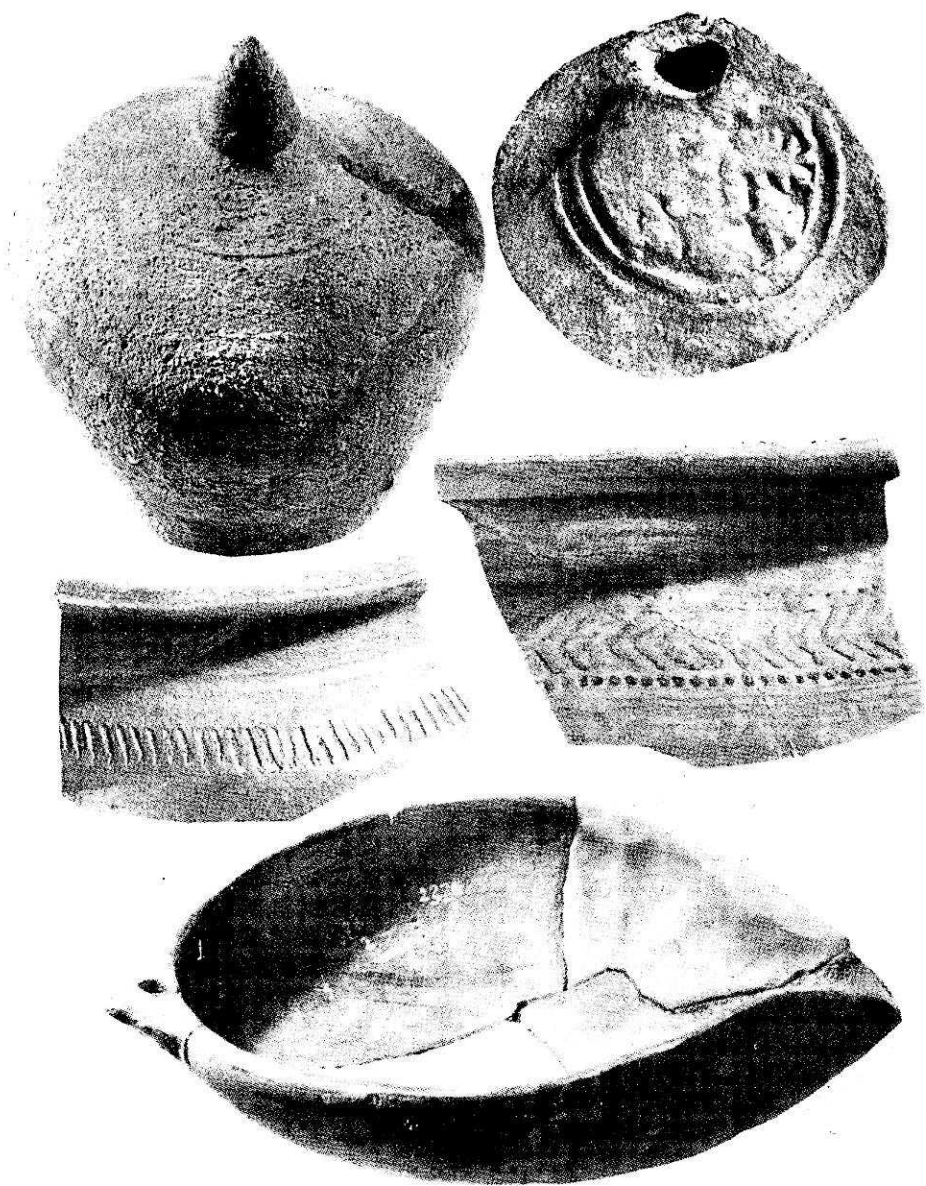
Obr. 73. Sión (o. Kutná Hora). Prakové kamenné koule mezi ssutí zdiva ve sklepení „paláce“. Steinerne Schleuder-
kugeln im Mauerschutt des Kellerraumes.

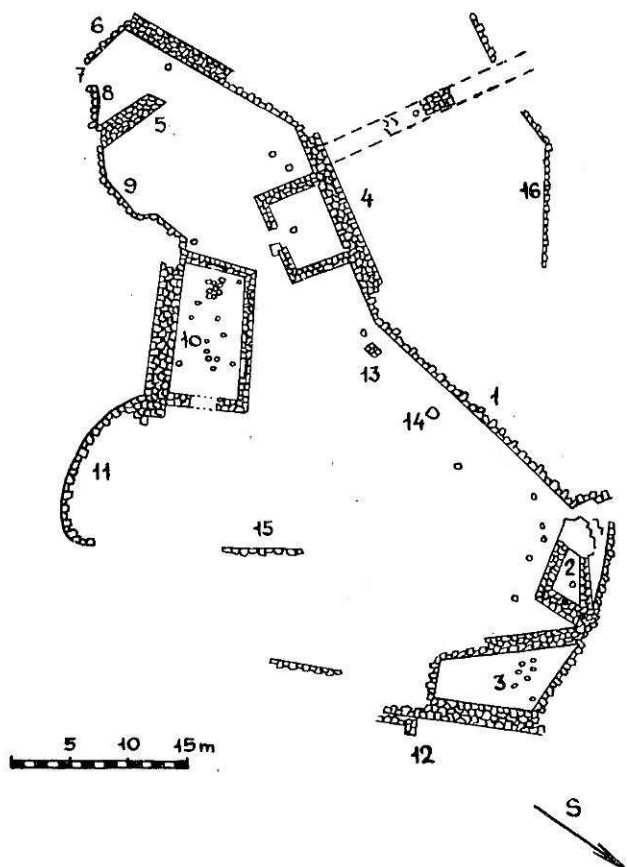
Obr. 74. Sión (o. Kutná Hora). Keramika (v. pokličky 70 mm, v. džbánů 134 a 148 mm).

Obr. 75. Sión (o. Kutná Hora). Železné předměty. Eiserne Gegenstände.

Obr. 76. Sión (o. Kutná Hora). Železný penízek ($\varnothing$ 15 mm), vrcholový kachel (v. 154 mm), zlomky nádob a kahánek.

Obr. 77. Sión (o. Kutná Hora). Plán vnitřku hradu. Plan der inneren Burg.

hradu, který lidu připomínal jeho slavnou minulost. Proto se objevila i snaha přenést jméno hradu na blízký kostelík s tím, že jde o napodobení jména kostela jeruzalémského; toto tendenční tvrzení vyvrací *A. Sedláček* (*Místopisný slovník historický*, 311).

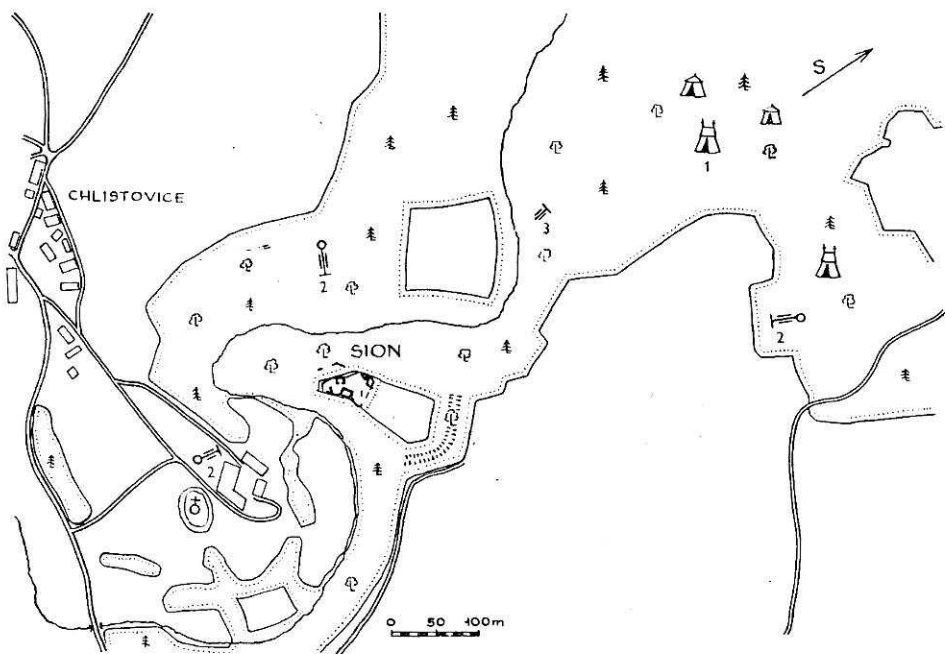
Ani přesnější popis, ani vyobrazení Sióna v historických pramenech či v literatuře neexistuje. Ze současníků jediný *Aeneas Silvius Piccolomini* (v „*Historii české*“) píše, že to byl hrad na vrcholu hory, valem, příkopem a zdmi výhodně opevněný. Z popisu však je patrné, že sám hrad neviděl.

Podle *B. Balbína*, který hrad v sedmdesátých letech 17. století

navštívil, byl Sión výstavný (*Miscelanea historica regni Bohemiae*, 1679). *J. Šaller* (*Topographie d. König. Böhmen* VI, 227) se ještě zmiňuje o klenutích stropů, zbytecích zdí a kamenných schodech. Krátce na to pak už *F. A. Heber* (*Böhmens Burgen*, Vesten u. Burgschlösser 1842, 249) nezaznamenává žádné patrné zbytky hradu. Na konci minulého století však viděl *F. X. Beneš* (*Pam. arch.* X, 207, 210) na hradě zachovaná klenutí sklepů, roubení dveří aj. Snad tyto zbytky stavby odkrylo rozebírání zdiva, při němž Beneš prováděl své sběry středověkých předmětů.

Historické zprávy o existenci a životě hradu i o jeho zakladateli a pánu Janu Roháčovi z Dubé jsou rovněž velmi kusé (*Staré letopisy české*, Praha 1959; *Letopis Bartoška z Drahenic* — *Fontes rerum bohemicarum* V, 620; *Historia de quodam raptore Bohemie Rohacz nomine* — bibl. Frankfurt nad Moh.) a většinou popisují až události roku 1437, t. j. dobytí a zničení hradu. Tehdy totiž k němu obrátila pozornost kronikářů jeho hrdinná obrana a především pak krutá poprava Jana Roháče z Dubé, osoby v husitském hnutí velmi známé a vážené, a jeho spolubojovníků. Tato poprava byla ve své době něčím nevidaným a hlavně protiprávním („...ač jest byl pán korúhevný...“ *Staré letopisy české*), co vzbudilo nejen lítost chudého obyvatelstva, ale v nemenší míře i pobouření stavů (opovědné listy českých pánů císaři Zikmundovi, místní bouře v zemi aj.).

Neznáme tedy ani datum založení hradu. Různí autoři se pokusili určit je obvykle na základě rozboru jednotlivých událostí z politických dějin husitského revolučního hnutí. Víme jen, že v době bitvy u Malešova hrad ještě nestál (*Archiv města Kutné Hory*, list E 17, léta 1495—1515) a že byl založen před rokem 1436, před příchodem císaře Zikmunda do Čech (*Aeneas Silvius Piccolomini*). Také další osudy hradu neznáme. V roce 1437, po postupné likvidaci všech středisek odporu, zůstává Sión jediným místem, kam se postupně stáhli všichni ti, kteří nechťeli přijmout Zikmunda za českého krále. Proto byla proti Siónu vyhlášena zemská hotovost. Vojsko pod velením pana Hynka Ptáčka z Pirkštejna vytrhlo ke konci dubna z Prahy a po čtyři měsíce bez úspěchu obléhalo hrad. Obrat

Obr. 78. Sión (o. Kutná Hora). Postavení oblehatelů hradu (Stellungen der Belagerer der Burg): 1 tábor (Lager), 2 prak (Schleuder), 3 palné zbraně (Geschütze).

nastal příchodem posily — uherského královského vojska, jemuž velel Michal Országh. Hrad pak byl v několika dnech dobyt (6. září 78 1437) — podle některých soudobých pramenů Istí — a ihned zbořen. Jan Roháč byl s dalšími zajatými obránci hradu odveden do Prahy, mučen a dne 9. září 1437 popraven. Spolu s ním byl popraven polský šlechtic Vyšek Raczynski, puškař Zelený, kněz Prostředek a jiní (podle Bartoška z Drahenic v počtu šedesáti, podle Aenea Silvia Piccolominiho v počtu devadesáti).

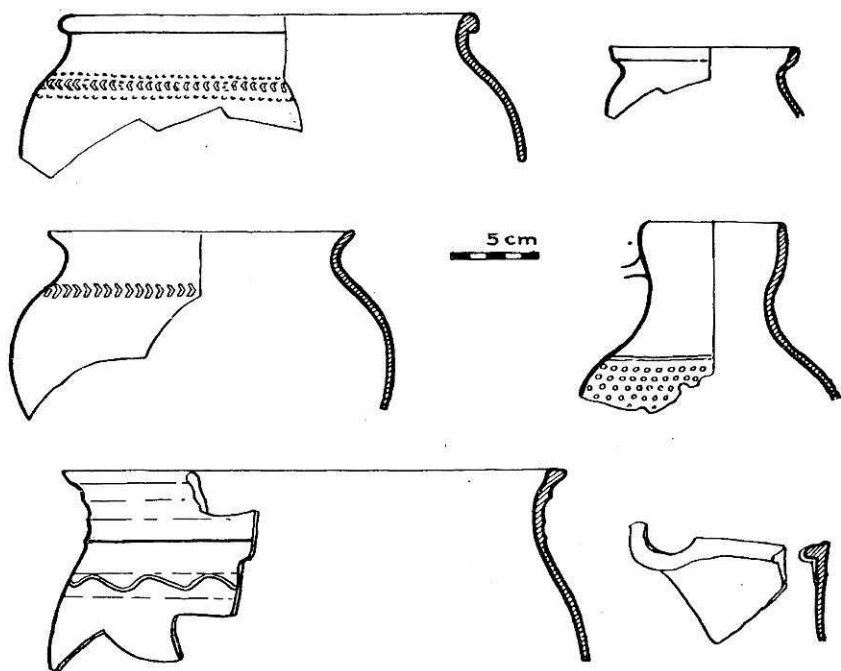
Tradice místa, pověsti kolem něho i skutečnosti z jeho historie, které slibovaly hojné nálezy, přitahovaly dávno zájem místních vlastivědných pracovníků — archeologů amatérů. V literatuře jsou zmínky o náhodných nálezech, sběrech i malých výkopech při rozebírání a rozvážení kamene (Pam. arch. II, 367, III, 94, a VI, 196, 277). Tehdy nalezené železné hroty šípů, zlomky železných podkov,

zbytek kroužkového pletiva, klíč, železné ostruhy aj. jsou údajně uloženy ve sbírkách museí v Kutné Hoře, Čáslavi a Národního musea. Identifikovat je však dnes už nelze. Tehdy nalezený poklad mincí, který obsahoval české penízky se lvem a čtyřrázem, haléře s korunou a čtyřrázem a prázdné střížky, je uložen z malé části v Numismatickém oddělení Národního musea, z větší části byl rozdělán do různých soukromých sbírek (Nálezy mincí II, 1956, č. 2328; Červinka, rkp. v Numismatickém oddělení Národního musea, 39; Angst, Záhadná česká kontramarka, Numismatické zprávy I - 1934; 22; Ječný, Numismatické listy IV - 1949, 13). Výčet zmíněných nálezů podává F. Lupínek (Jan Roháč z Dubé a hnutí husitské, 18).

K pětistému výročí dobytí hradu byl zde proveden větší amatérský výzkum, a to na několika místech u severní obvodové hradební zdi ve vnitřním hradě, ve středu vnitřního hradu a v příkopě mezi předhradím a vnitřním hradem. Stopy tohoto výzkumu jsou v terénu dosud zřetelné. Byla jím poškozena část opevněného vchodu z předhradí do vnitřního hradu a zřejmě i některé zdi uvnitř hradu. Vzhledem k tomu, že výzkum nezasáhl větší plochy, nedošlo k většímu poškození celého objektu. Při tomto výzkumu byla údajně nalezena celá řada předmětů, mimo jiné kachel se znakem Jana Roháče z Dubé a reliéfním zobrazením dvou andělů, kteří drží kalich s hostií (Tomášek, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, 1938, 169 s obr.). Předměty tehdy nalezené jsou údajně uloženy v museu v Kutné Hoře (Tomášek, l. c., 166 a n.), dnes je však s výjimkou popsaného kachle a zlomků dvou dalších stejných identifikovat nelze. Mimo to prý bylo při výzkumu nalezeno několik koster padlých obránců hradu, z nichž na některých byly stopy zohavení (Tomášek, l. c., 166). Tyto kostry však nebyly při výzkumu fotografovány ani jinak zobrazeny a byly na místě zničeny.

Všechny tyto výzkumy byly zaměřeny pouze k získání jednotlivých, pokud možno efektních předmětů k obohacení musejních, případně soukromých sbírek. K hlubšímu poznání hradu nevedly a jejich trvalým výsledkem je pouze porušení stavby hradu a ztížení další archeologické práce.

Ukázat rozsah a zpřesnit představu o povaze Sióna může jen

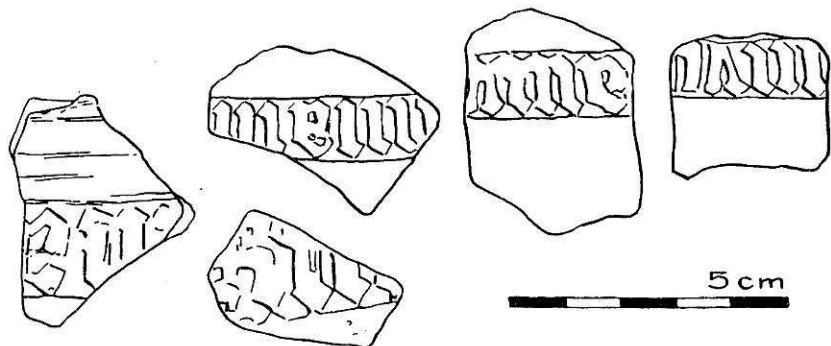

Obr. 79. Sión (o. Kutná Hora). Keramika.

systematický archeologický výzkum, který odkryje celý půdorys hradu. Takový výsledek výzkumu pak nepochybně poví mnoho také o jeho životě a boji i vojenském a společenském poslání a může přispět k řešení významných otázek vojenského i společenského vývoje v závěru husitského revolučního hnutí. Nálezové celky ze Sióna, který měl poměrně krátké trvání (nejvýše 13 let), jehož datum zániku přesně známe a o němž víme, že už později nebyl obydlen, pak obohatí naše dosavadní znalosti o hmotné kultuře první poloviny 15. století a poskytnou spolehlivější vodítka k jejímu hodnocení.

Systematický výzkum, který je prováděn postupným odkryvem celé plochy hradu, jsme zahájili v prostoru západní hradební zdi 77 (objekt 1 na připojeném plánu) tak, že jsme navázali na její část odkrytou výzkumem v roce 1937. Postupně se ukázalo, že na severní

konec této zdi navazovala nepravidelná čtverhranná stavba (objekt 2), která se zachovala jen v základech. Obvodové zdi této stavby, která byla z jedné strany přizděna na skálu, se charakterem lišily od zmíněné hradební zdi. Zatím co hradební zeď byla stavěna z kamenných kvádrů spojovaných maltou a celkem přesně lícována, byly zdi této čtvercové stavby zděny naprosto nepřesně (zadní strana nebyla vůbec lícována) a kameny byly spojovány pouze hlínou. Zdi této stavby nebyly také zapuštěny až na skalnaté podloží, ale byly postaveny na vrstvě hlíny. Středem (uhlopříčně) této stavby pokračovala hradební zeď, která byla lomena z původního směru sever—jih ve směr severovýchod—jihozápad. Tato obdélná stavba byla zřejmě ještě v průběhu bojů o hrad zničena a na jejích základech byl navršen val, v němž byl zaražen šíp (zřejmě v původním uložení), vstřelený do valu z protější stráně. Celý charakter stavby i její zařazení do celé dosud odkryté části hradu ukazuje, že šlo o stavbu postavenou dodatečně — později než obvodová hradební zeď, a s chvatem. Potvrzuje to i skutečnost, že pod jejími základy je kulturní vrstva, která vznikla za života hradu, je však prokazatelně starší než popisovaná obdélná stavba. Tato stavba měla zřejmě značný význam pro obranu celého hradu, jak dokládá to, že na ni zaměřili oblehatelé svou palbu. (Na jejích základech bylo nalezeno několik prakových koulí a během obléhání byla zničena.) Tuto stavbu je možno rekonstruovat buď jako čtyřhrannou věž s funkcí střílny, jejímž posláním bylo chránit palbou přístup k západní hradební zdi a ostřelovat postavení oblehatelů na protějších stráních, nebo jako zděný základ pro větší střelnou zbraň se stejným posláním. Lze předpokládat, že tato stavba byla postavena v době, kdy se na Sión uchýlily zbytky husitů (snad na jaře 1437, kdy přivedl kněz Jan Prostředek zbytky hradeckého bratrstva po jeho porážce v Hradci) a kdy patrně začal Jan Roháč zpevňovat opevnění svého hradu. Na obdélnou stavbu navazovala na jejím východním cípu lichoběžníková stavba, orientovaná delší stranou od severozápadu k jihovýchodu 77 (viz č. 3 na připojeném plánu). Zdi této stavby byly stavěny na maltu, přesně lícovány a na vnitřní straně — uvnitř stavby — omítnuty. Stavba byla pravděpodobně nepřestřešená, jak ukazuje trativod

Obr. 80. Sión (o. Kutná Hora). Zlomky keramiky s výzdobou písma. Keramikbruchstücke mit Schriftverzierung.

odkrytý v jedné z jejích zdí. Měla pravděpodobně dřevěné nástavby, které zhořely a z nichž se zachovala vrstva spáleného dřeva a hřebíků. Zdá se, že tato stavba byla opevněným vchodem z předhradí do vnitřního hradu, a to vchodem pro pěší, protože zdi stavby nebyly nikde přerušeny otvorem pro dveře (do vnitřního hradu se tedy vcházelo zřejmě po dřevěných schodech). Že tu byl vchod do vnitřního hradu, na to ukazuje i množství železných hrotů šípů (13 kusů) i železných kulek (5 kusů), které se tu našly a které naznačují, že se tu bojovalo. Prodloužením delší zdi této stavby je hradební zeď rovnoběžná s příkopem (č. 12 na plánu), který odděloval vnitřní hrad od předhradí. K této zdi byly přizděny dva pilíře — snad základy mostu přes příkop.

Výzkum v roce 1962 pokračoval odkryvem západní hradební zdi jižním směrem. Za lomem západní hradební zdi do směru severovýchod—jihozápad v jižní polovině vnitřního hradu se objevily základy zhruba čtvercovité stavby přizděné k hradební zdi (objekt č. 4). 77 Zdi této stavby byly přesně lícovány, kameny spojovány maltou a na obou stranách zdí jsou zachovány zbytky omítky. Omítku zřejmě míchali těsně před touto stavbou na skalnatém podloží ostrohu. (Zbytky omítky přímo na skalnatém podloží jsou mimochodem jedním z dokladů, že v době stavby hradu tvořila základ přímo skála a vrstva nad skálou že vznikala až v průběhu života hradu. Mimo to dokládají, že ty zdi, které jsme ze stavby odkryli, byly nad úrovní

podloží — čili že jde o přízemí stavby.) Vchod do popisované budovy byl v její jižní zdi. Jeho členění ukazuje, že dveře se otevíraly dovnitř místnosti. V rohu jižní a západní zdi stavby byly zjištěny stopy přístavby a silná vrstva uhlíků a vypálené hlíny, která spolu se stopami opálení na zdech ukazuje na to, že v rohu místnosti bylo ohniště. Šlo patrně o stavbu patrovou, podle množství kamenů v destrukční vrstvě uvnitř stavby i vně hradební zdi na ostrohu vysokou asi 6 až 7 m, s dřevěnými stropy, které se zřejmě propadly při bojích o hrad, kdy hrad hořel (Aeneas Silvius Piccolomini). Podlahy byly — alespoň z části — dlaždicové; v destrukční vrstvě byly též jednotlivé hladké dlaždice čtvercového tvaru. V těsné blízkosti této stavby pak byly nalezeny dva zlomky pískovcového opracovaného obložení dveří nebo oken, jeden při severní zdi, druhý, přelomený, poblíž jižní zdi. V okolí této stavby, zejména při její severní zdi, byla odkryta silná vrstva černé hlíny a v ní velké množství keramiky ve zlomech (keramika hlazená s včleněnou výzdobou je zde početně zastoupena stejně jako keramika hrubší) i poškozených zlomků železných (mimo jiné zlomek železné uzdy, zlomek šesticípé hvězdičky 75 ostruhy, zlomky železných kování, hřebíků a j. — viz obr.). Mimo to bylo na této odpadové hromadě nalezeno větší množství zvířecích kostí, podle předběžného určení z hovězího dobytka, ale také kostí koňských, které snad jsou dokladem tísne obhájců hradu v době obležení. Uprostřed stavby ležel na vrstvě destrukce prakový kámen, který zřejmě stavbu částečně pobořil. (Jižní zeď byla v rohu s východní zdí porušena při výzkumu v roce 1937.) Množství nalezených kostí i zlomků nádob ukazuje na obytný charakter této stavby. Tento závěr potvrzuje i pravděpodobné ohniště v rohu. Celkové vybavení stavby však není honosné — zdá se, že šlo spíše o stavbu charakteru hospodářsko-obytného — kuchyň.

Na jih od této „kuchyně“ byla odkryta část silné hradební zdi (objekt 5), zčásti porušená předcházejícím výzkumem. Mohutností odpovídá hradební zdi, která oddělovala vnitřní hrad od předhradí (odkryté zčásti při výzkumu v roce 1961). Tato zeď byla postavena zhruba kolmo na západní hradební zeď a byla patrně původně k ní přizděna (v těchto místech však byla právě porušena; proto nelze

ani určit, byl-li v ní vybudován vchod). Touto zdí byl vlastně ukončen vnitřní hrad a oddělen a jeho západním cípu zhruba lichoběžníkový prostor, ohraničovaný západní hradební zdí, jižní hradební zdí a hradební zdí orientovanou jihozápad—severovýchod (č. 6). V jižní hradební zdi byl trativod, který je dokladem toho, že tento jižní cíp hradu byl nepřestřešený. Jižní hradební zeď byla v této části mírně obloukovitě prohnutá (č. 8). Její jižní konec nebyl uzavřen a nelze s jistotou říci, že jde o dodatečné porušení zdiva (č. 7). Snad byl z tohoto jižního cípu vedlejší východ z hradu pro pěší. Mohl tudy vést i vchod na ostroh západně hradu, který jak ukázala sonda, vedená přes tento ostroh, byl také opevněn, a to z velké části zdí, zčásti pak valem zpevněným zděnými pilíři (č. 16). Opevnění tohoto ostrohu bylo snad také ochranou „branky“, o které se zmiňuje *Sedláček* (I. c., 135), jejíž částí by pak byl předpokládaný východ z jižní části hradu. Opevněný ostroh patrně zesiloval obranu hradu na tomto směru a umožnil, aby západní hradební zeď byla budována značně slabší než hradební zdi ostatní.

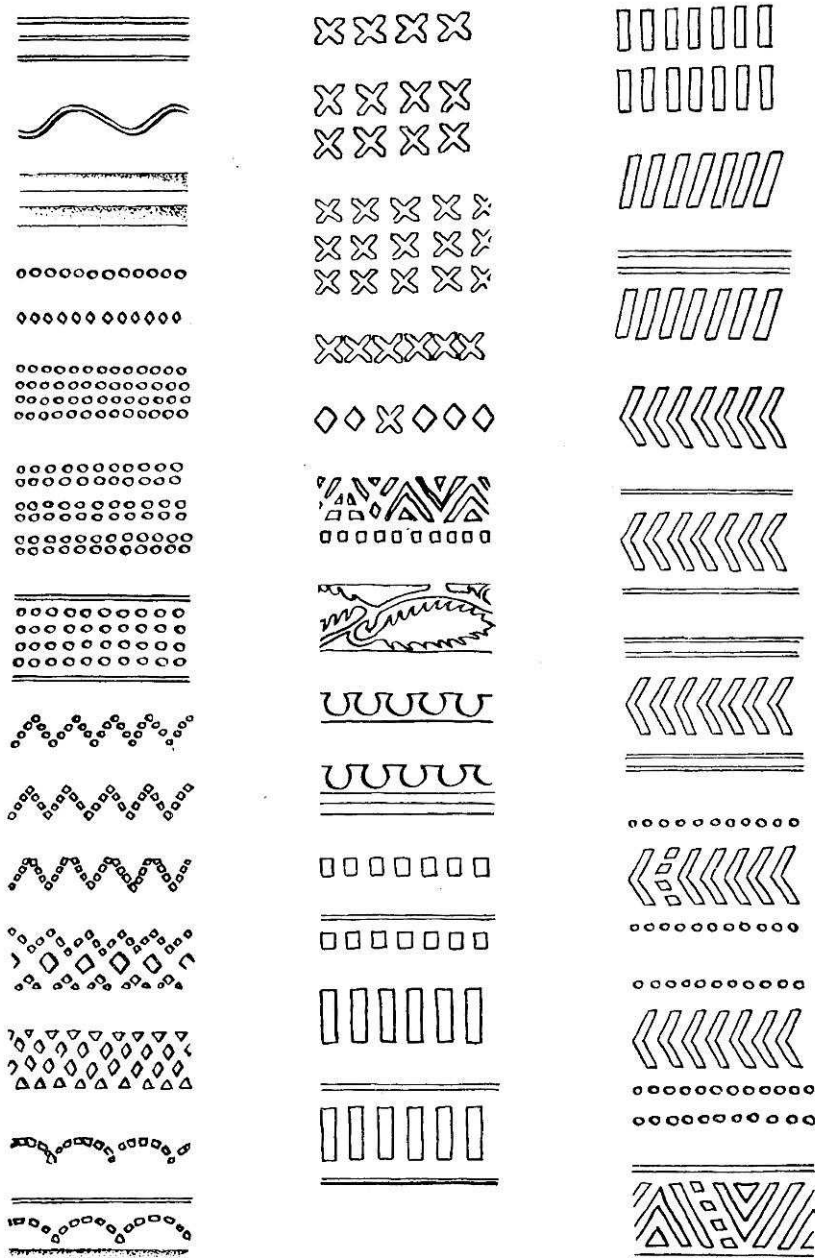
Jižní hradební zeď (č. 9) byla jedinou obranou zdí na tomto směru a byla proto značně širší než hradební zeď protější. Její jižní konec byl esovitě prohnut tak, že polokruhovitě vybíhal z rovné linie hradby. Snad vzniklý půloblouk měl funkci půlkruhové bašty, z níž bylo možno chránit hrad z jižního směru.

K této hradební zdi byla přizděna mohutná obdélná stavba (objekt č. 10), z níž se zachovalo pouze základové zdivo, které v době života hradu bylo pod úrovní podlaží — sklepení. Skalnaté dno této stavby nebylo rovné — prakové koule kamenné, které zde byly od- 73
kryty, naznačují, že zde byly tři výškové roviny podlahy se vzájemným rozdílem 0,5—1 m. Zdi stavby byly přizdívány ke skále, v níž byl sklep vytesán. Kameny jsou spojeny maltou, zeď je přesně líčována — zejména na vnitřní straně stavby, kde jsou i stopy omítky. Z vnější strany byla zřejmě ke zdi nahrnuta hlína s drobným štěrkem. Profil kontrolního bloku, vedeného prostorem této stavby po ose západ—východ, ukázal, že stavba byla poškozena požárem, při němž prohořely a propadly se spolu s dlaždicovou podlahou dřevěné stropy do sklepních prostor (silná vrstva uhlíků se zbytky spálených trámů

a rozpadlých dlaždic). Ve zdech této stavby byly odkryty dva výklenky (snad to byla sklepní okénka), v další (východní) zdi pak zbytky vchodu, který bude prozkoumán až v další etapě výzkumu. I zde byly v destrukční vrstvě četné zlomky keramiky (mimo jiné zlomky asi tří kahánků), zlomky skla a drobné železné předměty. Pod destrukcí se objevily i pozůstatky kachlových kamen. Množství hrncovitých kachlů a jejich zlomků, zlomky tří kachlů vrcholových a kachel s reliéfním zobrazením andělů držících kalich s hostií a erbu Jana Roháče 82 z Dubé. Kachel (viz obr.) je shodný s kachlem, který byl nalezen při výzkumu roku 1937, je však lépe zachován. Byly nalezeny ještě dva zlomky dalších dvou stejných kachlů. Celkový charakter nálezů ukazuje, že šlo o stavbu honosně vybavenou, patrně hlavní stavbu hradu — palác — sídlo Jana Roháče z Dubé. Její poměrnou výstavnost potvrzuje jak profil (který ukazuje na dvě až tři podlaží) a rozloha, tak i mezi zdívkou zasuté zlomky pískovcových ostění (zřejmě původně bohatě profilovaných, ale ohněm později zničených). Ozdobně opracovaná pískovcová ostění právě jsou na husitských hradech vzácností (*Menclová, Umění IX, 1961, 433 an.*).

V základech stavby leželo 17 kamenných prakových koulí. Na východní konec této stavby navazovala nepravidelně oblouková zeď kruhové věže nebo polokruhové bašty (č. 11). Z ní byla odkryta pouze část vnější strany zdi. Celá bude prozkoumána teprve v příští výkopové sezóně. Stejně tak i stavba přizděná k hradební zdi, oddělující vnitřní hrad od předhradí, bude prozkoumána až v příštím roce (č. 15).

Při západní hradební zdi (v severní polovině vnitřního hradu) jsou patrné základy zděného pilíře (č. 13) s kameny spojenými hlínou. Na pilíři jsou zřetelné stopy vypálení hlíny. V blízkosti pilíře byl odkryt plochý kámen zhruba stejného rozměru (č. 14). V prostoru obou těchto objektů je skála pod hradební zdí stesána kolmo v pokračování zdi. Zdá se, že jde o pozdější úpravu hradního nádvoří. Funkci těchto objektů osvětlí snad teprve další souvislosti, které vyplynou z pokračování výzkumu, jenž snad osvětlí i funkci čtvercového zahřebení v blízkosti těchto objektů. Na něm jsou rovněž zřetelné stopy ohně.

Obr. 81. Sión (o. Kutná Hora). Výzdobné motivy keramiky. Verzierungselemente der Keramik.

Dosud odkrytá část hradu ukazuje tedy na jeho poměrně bohaté členění i na jeho relativní výstavnost.

Při výzkumu byla nalezena řada drobných železných předmětů i zlomků keramiky. Cena těchto nálezů je především v tom, že jde o předměty, které byly v užívání v době života hradu, t. j. v době asi deseti let před rokem 1437. Každý z nich může proto posloužit jako podklad pro datování velkého množství dosud neurčitelných předmětů v českých museích, u nichž jen výjimečně známe alespoň místo nálezu.

Na celé ploše hradu jsme přicházeli na četné zlomky keramiky. Ve větším množství byly soustředěny především v blízkosti „kuchyně“ a v prostoru „paláce“. Šlo o keramiku, kterou lze rozdělit zhruba
74 do dvou skupin. První tvoří keramika z plaveného materiálu, dobře
79 vypálená, leštěného, někdy tuhovaného povrchu. Nádoby této skupiny bývají často zdobeny na podhrdlí ornamentem ve vodorovném pásu, který je proveden buď včolkováním, vpichy nebo vleštěním. Vzácnější je v této skupině keramiky výzdoba plastická. Vyskytuje se jen ve formě profilování okraje nebo promačkávání
81 okrajů páskových oušek džbánek (viz obr. s výzdobnými motivy). Na pěti zlomcích nádob této skupiny byla výzdoba v páscech tvořena včolkovanými písmeny. Zdá se, že jde o ten typ výzdoby písmem — kdy písmena ztrácejí původní význam znaků a stávají se jen ornamentem. Tři ze zlomků pocházejí z téže nádoby a zdá se, že jsou
80 na nich stále opakována písmena mam ... po celém obvodu podhrdlí. Druhou skupinu keramiky tvoří keramika hrubší vyráběná z materiálu s příměsí písku. Ta je ve většině případů zdobena pouze vodorovnými rovnoběžnými rýhami, žlábků nebo žebírků na podhrdlí, zesílením nebo profilováním okraje. Vzácně objevuje se na těchto nádobách motiv jednoduché vlnovky. Výjimečně byly nalezeny zlomky nádob polévaných — s polevou barvy zelenavé nebo žlutohnědé.

Keramické zlomky pocházejí ze soudkovitých nádob s okrajem ven vyhrnutým, někdy zesíleným, a ze džbánek s okrajem profilovaným, někdy s výlevkou nebo s okrajem rovným nebo mírně dovnitř zataženým. Ouško džbánek bývá páskové, obvykle je podél-

ně prozlábnuté nebo je po okrajích promačkáváno prsty. Vychází obvykle z okraje a končí na největší výduti nádoby. Byly nalezeny také zlomky pokliček (materiálově patřících k oběma skupinám keramiky), misek a káhanců. Ke keramice náleží i hojně nalézané už popsané hliněné kachle různých tvarů i další zbytky kachlových kamen, nalézané zejména v prostoru „paláce“ na vnitřním hradě. Tato keramika náleží dle dosavadního datování do počátku a první poloviny 15. století (*K. Reichertová*, Pam. arch. L, 246 a n., AR IX, 566—8).

V blízkosti hradebních zdí bylo nalezeno několik velkých železných skob, po celé ploše hradu pak velké množství železných hřebíků a po dalších byly nalezeny celé vrstvy rzi. Hřebíky patří do dvou 75 skupin, jsou nalézány jednak hřebíky s malou obdélnou hlavičkou a s jehlou obdélného průřezu, jednak hřebíky s velkou hlavičkou kruhové základny a polokruhovitého průřezu a s kuželovou jehlou.

Vzácnějším nálezem je železný nebozez, který je čtvrtým známým nálezem z Čech, jehož nálezové okolnosti známe (Krašovice, Libeč, Semonice) a prvním datovatelným nálezem vůbec. V blízkosti západní hradební zdi byla nalezena železná zašpičatělá motyka. Analogický nástroj je vyobrazen na oltáři Rajhradském (kolem roku 1420 — *Matějček*, 171; *Durdík, Drobná, Wagner*, Kroje, zbroj a zbraně doby husitské a předhusitské, Praha 1956, tb. 1, část XI) a ve vyobrazení k legendě o sv. Václavu (Legendy c českých patronech, Praha 1940, 3). Zde je tento nástroj vyobrazen jako nástroj použitý při boření zdí. Snad se i nástroj nalezený na Sioně dostal na místo nálezu při boření hradu po jeho dobytí.

V blízkosti „paláce“ (poblíž jeho západní zdi) byla nalezena železná motyka („kratec“). Tento nástroj známe ze zobrazení v Bellifortis Konráda Keysera z roku 1402—5 (*Durdík, Drobná, Wagner*, l. c., tb. 40, část I), ze zobrazení v rukopisu De moribus et officiis viventium z knihovny svatovítské kapituly v Praze z první poloviny 15. století (*Durdík, Drobná, Wagner*, l. c. tb. 37, část I), ze zobrazení v rukopise Universitní knihovny v Praze (*Durdík, Drobná Wagner*, l. c., tb. 31, část I) z konce 14. století a z vyobrazení ve Velislavově bibli z doby kolem roku 1330 (*Durdík, Drobná Wagner*, l. c., tb. 1,

část IX). V době husitských válek i po nich byl krátec předepsanou součástí vybavení bojového vozu (*Jan Hájek z Hodětína*, Vojenské zřízení; z roku 1430 — Staročeské vojenské řády, Praha 1952, úvod *J. Durdíka*.).

V prostoru „paláce“ byl nalezen železný zámek a klíč, části nožů, probíjáků, sekerek, klínů, dlát, podkov a různých kování, z nichž některá jsou patrně kováními vozu. Jeden ze železných zlomků pochází snad ze železného kahance. V „paláci“ byl nalezen také
76 provrtaný halčřík (který je t. č. odevzdán Numismatickému oddělení Národního muzea ke zpracování.).

Z předmětů, které jsou v přímém vztahu k bojům o hrad, lze mezi nálezy uvést 38 hrubě otesaných kamenných koulí ke střelbě z praků a 4 zlomky pískovcových ohlazených koulí z palné zbraně, 29 hrotů železných šípů, 7 železných kulek zalitých do olova, 2 olověné válečkové střely, 3 čtyřhroté železné ježky a zlomek jezdeckého kopí.

Kamenné koule z praku jsou soustředěny především při západní hradební zdi a v prostoru zbořené obdélné stavby, v lichoběžníkovém „předbrání“ a v „paláci“. Jejich rozptýlení ukazuje, že byly do hradu vstřelovány z několika palebných postavení na protějších
78 stráních (viz pláněk). Na stráni proti západní hradební zdi jsme provedli povrchový průzkum a zjistili, že se i tam zachovaly zbytky terénních úprav po postaveních obléhatelů. (Známe je prakoviště a tábor obléhatelů v prostoru dnešního lesa mezi Siómem a obcí Maxovnou — *Lupínek*, I. c., 30). V blízkosti prakových koulí byly i ohlazené pískovcové koule o průměru asi 160 mm. Lze předpokládat, že byly vstřeleny do hradu z houfnice (*J. Durdík*, Husitské vojenství, Praha 1953, 68), a to ze stejných postavení.

V odkryté části hradu bylo nalezeno celkem 29 kusů železných
75 hrotů šípů. Z nich většina (13 kusů) byla v prostoru lichoběžníkové stavby — v t. zv. předbrání, ostatní jednotlivě. Nalezené druhy šípů (kosodélného průřezu hrotu, čtvercového průřezu hrotu, listovitého hráněného hrotu s tulejkou kuželovou nebo válcovou), jsou poměrně hojně zastoupeny ve sbírkách českých muzeí. Vojenské muzeum provádí v současné době soupis militarií v českých muzeích, při němž bylo ve 154 sbírkách muzeí a státních zámků sepsáno

více než 1000 šípů. Z toho u více než poloviny neznáme ani přibližné místo nálezu. Proto také zpracování, třídění i datování těchto předmětů je velmi obtížné. Jednotlivé druhy nejsou uzavřenými typy, mnohdy lze velmi těžko a ne spolehlivě rozlišit mezi nimi hranice, ale spíše jen nepřesným provedením účelové formy u předmětu, u něhož bylo předpokládáno pouze jednorázové užití a který byl vyráběn ve velkém množství. Nepřesnosti ve tvarech těchto šípů jsou dány i tím, že ne vždy byly výrobkem specializovaného řemeslníka — šípaře, ale často, zejména na venkově, byly vyráběny mistrem kovářem (Z. Winter, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách, ve XIV. a XV. stol., Praha 1906, 462.) K tomu je nutno vzít v úvahu že i týž řemeslník vyrábí předměty různé kvality, jestliže se změnily podmínky, za kterých vyrábí (např. výroba zbraní v obleženém hradě). Tak lze vysvětlit, že i rozměry dosud nám známých šípů kolísají v délce mezi 65—96 mm, aniž je možno postřehnout nějaké skupiny různé velikosti. Z toho vyplývá, že třídění na základě typologie je nespolehlivé. Proto není zcela přesný ani první pokus o systematické zpracování šípů, typologické třídění R. Příhody (Sudeta VIII, 59).

Základem pro třídění těchto předmětů musí tedy být ty z nich, jejichž nálezové okolnosti známe. Teoreticky by mohlo přispět k časovému zařazení předmětu i každé takové místo nálezu, které bylo dějištěm určité konkrétní historické události. Např. šípy nalezené u Sudoměře (muzeum Strakonice, č. i. 3734—7, 3739—42) by měly být datovány ke dni bitvy u Sudoměře. Stejně tak šípy, nalezené u Lipan (muzeum Kouřim, č. i. A 47, P 649—54, P 657—8, 2500), u Ústí (muzeum Ústí nad Labem), Malešova (Pam. arch. XXI-145) a j. by měly být datovány ke dni těchto bitev. Vzhledem k tomu, že jde o náhodné nálezy, je však každé datování pouze více či méně pravděpodobné, protože šípy se mohly na místo nálezu dostat jindy a zcela náhodně (lov apod.). U starších nálezů pak navíc dochází v muzeích často k záměně lokality (např. v muzeu v Kouřimi jsou stejné šípy, které jsou v archivu AÚ ČSAV vedeny jako nálezy z Kouřimi — okolí, uváděny jako nálezy z Lipan; srv. archiv AÚ ČSAV č. j. 6605/46, 6607—8/46, 6610/46, 6613/46). K více či méně

pravděpodobnému rámcovému zařazení předmětu by mohla přispět známá lokalita především tehdy, jde-li o prostorově přesně vymezené místo, které žilo omezenou, přesně známou dobu (hrad, tvrz, město a j.). Šípy ze Sióna tedy budou nepochybně mít v řešení těchto otázek svůj význam. Každý závěr ovšem musí být podložen srovnáním co největšího počtu podobných nálezů, pokud možno všech dosažitelných nálezů na určitém území (srv. *Reichertová*, AR IX, 556—8).

V lichoběžníkovém předbraní bylo dále nalezeno pět železných kulek, zalitých do olova. V prostoru stavby západní hradební zdi byly další dvě. Dle ráže (asi 20 mm) byly tyto kulky vystřeleny z píšťaly (J. *Durdík*, I. c., 66). Železné kule zalévané do olova jsou známy z písemných pramenů jako náboje velkých ráží (J. *Durdík*, I. c., 69). Olověný obal střely umožňoval její lepší těsnění v hlavni. Nález těchto kulek na Sióně je prvním známým nálezem těchto kulek na našem území a prvním známým dokladem existence železných kulek malé ráže zalévaných do olova vůbec.

Válcovité olověné kulky pak jsou známé. Analogické byly nalezeny na př. při výzkumu tábora u Kunratic, který žil v době od prosince 1420 do ledna 1421 (Z. *Drobná*, *Historie a vojenství* 2 — 1953, 197).

Železné ježky byly nalezeny mezi pilíři v příkopu mezi vnitřním hradem a předhradím, u obvodové zdi ostrohu západně hradu a u čtvercové stavby, a to ve všech případech v poloze zřejmě náhodné (na žádném z těchto míst nelze očekávat jezdecký útok).

Tyto ježky jsou jedněmi z mála nálezů se známými nálezovými okolnostmi. Analogický ježek („kotvice“) byl nalezen v Drobovicích u Čáslavi (Pam. arch. XX, 1903—3, 382, obr. 4), v Chlomku u Golčova Jeníkova (Pam. arch. XX, 1902—3, 384, obr. 4), na Házmburku (museum Litoměřice, b. č. i.), na Levém Hradci (museum Roztoky, b. č. i.), v Praze na Vyšehradě (museum Poděbrady, b. č. i.), v Příkopě u Mělníka (museum Horšovský Týn, č. i. 271), na hradech Valdeku (museum Hořovice, č. i. 4654/57, 5395—7), Vranově u Turnova (Pam. arch. VI, 306) a Žlebech (Pam. arch. XX, 384, obr. 4). Mimo to je v museích uloženo osm ježků, jejichž nálezové okolnosti neznáme (museum Jihlava, č. i. 2210—11; museum Jílové u Prahy,

Obr. 82. Sión (o. Kutná Hora). Hliněné kachle — Tonkacheln (kachel s anděly a erbem Jana Roháče z Dubč, 210 : 193 mm; kachel, v. 145 mm).

č. 187—7; muzeum Benešov u Prahy, č. i. 288; muzeum Náchod, č. i. 13, 13 a, b, č. i). Všechny tyto nálezy jsou náhodné a jejich bližší nálezové okolnosti nejsou známy. Z vyobrazení známe tyto předměty např. z Bellifortis Konráda Kyesera z l. 1402—1405 (*Durdík, Drobná, Wagner*, l. c., tb. 35, část V, 4—5).

Na hradě byly nalezeny také zlomky železných udidel, analogických uzdám vyobrazeným v Bibli Krále Václava IV (*V. Durdík, Drobná, Wagner*, l. c. tb. 26, část IX, 1—2) a zlomky ostruh (hvězda a přezka). Součástí výstroje byly nalezené železné přezky, jiné byly součástí koňských postrojů.

Hrad Sión byl vybudován na místě staršího hradištního osídlení, které však bylo stavbou hradu zcela zničeno. Jeho existence je dokládána jen náhodnými ojedinělými nálezy zlomků keramiky, které jsou zamíchány v materiálu 15. stol.

Závěrem lze říci, že dosavadní výzkum hradu byl úspěšný. Prokázal, že pod nánosem hlíny a destrukce kamení se zachovaly zbytky zdiva v takovém stavu, že výzkum patrně odkryje půdorys hradu a umožní pravděpodobně rekonstruovat i funkei jednotlivých staveb a snad i vzhled hradu. Dosavadní výzkum ukázal hrad jako poměrně výstavnou stavbu, která musela žít několik let a o níž její zakladatel Jan Roháč z Dubé předpokládal, že v ní bude sídlit. Z rozdílnosti zdiva některých staveb vyplývá, že hrad byl dodatečně upravován k výhodnější obraně. Úpravy byly prováděny chvatně, pravděpodobně až po bitvě u Lipan, kdy vzmáhající se reakce nutila Jana Roháče k přípravám k boji. Výzkum přispěl i k rekonstrukci bojů o hrad.

Archeologický výzkum hradu Sióna tedy značně rozšíří naše dosavadní znalosti o konci husitských válek. Jeho význam je mimo to i v tom, že z odkrytých zbytků tohoto hradu bude možno vybudovat památník hrdinství jeho obránců, kteří zde proti přesile hájili myšlenky husitského revolučního hnutí v době, kdy již toto hnutí bylo v celých Čechách poraženo.

72 E. Janská: *Archäologische Untersuchung der Burg Sión*. Die auf lange Zeit
73 angesetzte Erforschung der Burg Sión, die seit 1961 vom Militärhistorischen Insti-

tut wahrgenommen wird, verfolgt das Ziel einer vollständigen Freilegung dieser 74
im Zeitalter der Hussitenkriege errichteten und verfallenen Hussitenburg. Die hier 75
gefundenen Bruchstücke der Keramik und der Eisengegenstände stellen einen 76
bedeutsamen Beitrag zur Erkenntnis der materiellen Kultur der ersten Hälfte 77
des 15. Jahrhunderts dar, und zwar vor allem deswegen, da die hier vorliegenden 78
Gegenstände in der verhältnismässig nicht langen Lebensdauer der Burg (etwa 79
zehn Jahre vor dem Jahre 1437, wo die Burg eingenommen und sofort geschleift 80
wurde) nachweisbar benutzt wurden. 81 82